

⁸⁰ Quinta difficultas est. An licet peccatum publicum in uno loco, manifestare in alio, ubi nescitur publicum auctor crimen illud dicatur, quod vel per sententiam Iudicis declaratur est, vel quod multi unius populi agnoscunt, & ratio dubitandi est, quia in loco, in quo est occulum, habet illi bonum nomen, & famam; ergo contra iustitiam videatur illud crimen revelare in eo loco. Pro resolutione questus notandum est, etum duobus modis publicum dici posse, uno modo via iusta, nimirum iusta detrahentium revelatione, & nulla ab ipso delinquentia data occatio; alio modo via iusta, idque rufus expliciter, & modo dictum est, nimirum vel via juris per publicum Iudicis sententiam, vel via facti, & est illud, quod in multorum praesentia commissum est, ut in foro publico, aut in via publica, & eo tempore, quo multis innotescere posuit. Hoc praemisso convenienter Doctores, peccate contra iustitiam, tenerique ad restitutionem, qui scientes occulum proximi crimini iusta revelatione, in uno loco publicum per Iudicis sententiam in uno loco, potest circa iustitiam in quocumque alio loco publicari, etiam in eis, ad quae nunquam, vel rarissime per ventura est talis criminis notitia. Ratio est, quoniam qui per publicam sententiam amittit famam in uno loco, amittit jus ad illam ubique terratum, nam hinc Iudicis est, ut reus per eam nonat, quam per publicam sententiam illi innuit, ita nos omnibus, cum in delicti penam, ut ad terrorum, & caelorum aliorum, & hac de causa sententia publicari solet in loco, & tempore, quo major est populi frequenter, ut illa cum delinqutientis infamia omnibus innotescat, daturque ius omnibus illud crimen ubique divulgandi ergo quis circa iustitiam poterit crimen sic publicum ubique manifestare. Si vero delictum sit publicum in uno loco solum evidenter facti, non modo est contra charitatem, verum etiam contra iustitiam illud manifestare in alio loco, ubi nescitur, & ratio est, quia licet quis publice peccatum amiserit ius fama apud eos, coram quibus peccavit, & apud ipsos ipsum peccatum facile perceperit, potest tamen ius amittere apud eos, apud quos, aut nullo modo, aut difficile ipso peccatum perenire potest. Ita discutit Amicus plures alios cit. disp. 37. sect. 5.

⁸¹ Secundum modum dicendi modus absoluere affirmat non esse peccatum mortale, saltem contra iustitiam, crimen alterius alicui publicum aliquo ex prefatis modis recentibus manifestare alibi, ubi nescitur. Ita Bonac. cum pluribus aliis ab ipso citatis disp. 37. sect. 6. Ratio est, quia delinqutentes per crimini publicitatem amittit ius famam, & consequenter manifestans alibi eum crimen publicum aliquo ex prefatis modis non facit illi injuriam, nec peccat contra iustitiam. Nec juvare deinceps delinqutentem adhuc recinet famam in eo loco, ubi delictum est ignoratum. Nam delinquens recinet ibi famam facti solum, & non jure, cum ius amiserit ad famam ubique cum per publicitatem delicti. Confirmatur, quia confutacione receptum est, ut dicta publica prescribantur, historici commendentur, ubique promulgantur, & ab omnibus legantur ergo signum & non esse peccatum delictum in uno loco publicum manifestare in alio loco, ubi nescitur, alioquin mortaliter peccant historici scripti tradendo, & configurando peccata Principium, & alioquin infamiam in alio loco jam publica, etiam fama humilioris criminis in aliis locis non constet, quod libri historiorum sunt pervertri.

⁸² Secundum modum dicendi, id absoluere negat afferens infamiam in uno loco sive ex sententia Iudicis, sive ex evidenti facti non posse sine iustitia alibi de eodem crimen infamari, ubi nescitur. Ita Faber, Adrian. citans disp. 37. c. 4. n. 130. Ratio est, quia contingere potest quod mulier, quae artem metrericis exercit in una civitate penitentia ducta recedat in civitatem remotam, in qua honeste vivat, & non habeat famam, & si quis illuc adveniens, qui prius eam metrericem novaverat, dicat illam esse metrericem, mentitur, & illi derribit, ergo qui infamari aliquem alibi prius diffamatum in loco aliquo, ubi est bona fama, tenetur ad restitutionem, quam ratione sit Faber esse maximi momenti, nam si oppositum effet rerum, numquam effet possibile bona famam reparare, quod est absurdum, & contra commune suppositionem, nam mulier illa quavis metrericis fuerit in una civitate, non tamen amplius est talis in alia, nec amplius infamia dici potest, alioquin quantumcumque quis patuerit de crimen commiso, de quo est diffidatus, & recte viveret, semper verum, & sicutum effet dicere, quid ille est infamis. Confirmatur, quia est delinquens non habeat ius in famam, quam amiserit in uno loco, vel tempore, habet tamen ius in famam, quam sibi acquirit in alio loco, vel tempore, sicut est proscriptus, qui habeat ius in bona, que justa amicit in uno loco, vel tempore, habet tamen ius in bona, que iuste acquisiuit in alio loco, vel tempore acquisiuit; ergo a pari sicut contra iustitiam effet diripere bona, que proscriptus iuste sibi in alio loco, vel tempore acquisiuit; ita etiam famam collere, quam delinqutens in alio loco, vel tempore iuste sibi comparavit.

⁸³ Tertius modus distinguunt, si defectus ille revealatur in loco aliquo distante, ad quem mortaliter loquendo non effert ventura notitia illius, tunc effet peccatum contra iustitiam, at vero si facile talis notitia effet perverta, five publica efficit in alio loco per sententiam, five tantum per rumorem, & criminis notorietatem, neque effet contra iustitiam, neque obligatio restituendi incurreretur, unde videmus sine scrupulo publi-

⁸⁷ Sexta difficultas est, An qui detractorem audiat, mora-

liter peccet, & ad restitutionem tenetur. Ratio dubitandi est, si amittere iusta iustitiam, qui ex officio tenerat curare salutem, ac famam custodire suorum subditorum, & consequenter ad restitutionem teneri, siquidem iustitiae obligatio oritur ex violatione iustitiae cum damno alterius; id enim ex officio illis incumbit, et proinde si non impedit, causa moralis damni carentur. Ita Lessius, Molina, Bonac. Amicus, Capensis, Navarr. Soto, Reginaldus, Toleatus, & alle passim, & Faber ex nostris loc. cit.

⁸⁸ Septima tandem difficultas est. An quando fama restituenda potest, & debet pecunia compensari. Affirmant Angelus, Soto, Sylvius, Valentia, & alii, quorum fundamentum est, quoniam pecunia est pretium omnium rerum, ac proinde ea estimant omnia, tum quia etiam damna corporis, ut mortalia &c. recompensant pecunia, ergo etiam fama, & honor pecunia compensari possunt. Negant Sylvest. Lessius, uterque Navarrus, Faber ex nostris loc. c. & alii magis communiter, & probabilius, & ratio est, quia cum fama, & honor sint bona laetitia ordinis, tum quia etiam damna corporis, ut mortalia &c. recompensant pecunia, non possunt ejus pretio compensari iuxta illud Prov. 12. *metu sibi non bonum, quam divisimulta*, & proinde ad illam compensationem faciendam infamator obligari non potest; tum quia hic eadem ratione abscessio membra, vel humanæ virtutis privatio non sunt pecunia compensantia, quia non sunt ejusdem ordinis. Ad rationem prioris sententia negatur aliquid, pecuniam, felicitate est prestitum omnium rerum; et enim prestitum dumtaxat terum venialium, alioquin pecunia etiam compensari possent bona spiritualia, & ipsa hominis vita, quod falso est, ut constat ex dictis qu. p. 37. art. ult. n. 4. unde etiam falsum est, quod fama est damnatione corporis, ut sunt mortalia, & membra alicuius abscessio, pecunia recompensari posse, ut constat ex dictis ibidem, & quando prodamno corporali datum pecunia, non compensatur damnum corporale, sed sicut, quia non potest per aliquid ordinis inferioris compensari, sed solum recompensatur damnum, que ex lesionis corporis sunt secuta, ut ibidem dictum est; & sic etiam in proposto, quod in modo pro fama sit compensatio per pecuniam, hinc non datur, neque debetur pro compensatione famæ, ut sic, sed pro compensatione dannorum ex infamia sepe omniaque id fieri possit, quia dum commode corrigit non potest, detractionem impedit non tenetur, quia chartas cum gravi incommode non obligat, unde qui sibi grave aliquod timet damnum corrigit, ut v.g. injurias, aut verbora, aut rationabilem habeat verecundiam, ut si audient sibi filius, vel famulus detrahens, aut nullius auctoritatis respectu illius, non temetur ei reflectere, vel cum corrigit, nisi pariter cum nullo modo peccat qui detrahens non arguit, et quod probabiliter exiliamus monitionem suam nulli profuturam, imo potius obscuram, si detractor ex ea magis occasione summa detractionem suam allevrandi. Convenit tandem longe strictius obligari superiores respectu inferiorum ad prohibendas detractiones, sicut etiam alia peccata, atque ideo graviter peccare non solum contra charitatem,

sed etiam contra iustitiam, qui ex officio tenerat curare salutem, ac famam custodire suorum subditorum, & consequenter ad restitutionem teneri, siquidem iustitiae obligatio oritur ex violatione iustitiae cum damno alterius; id enim ex officio illis incumbit, et proinde si non impedit, causa moralis damni carentur. Ita Lessius, Molina, Bonac. Amicus, Capensis, Navarr. Soto, Reginaldus, Toleatus, & alle passim, & Faber ex nostris loc. cit.

DISPUTATIO NONA DE RESTITUTIONE DAMNI IN BONIS FORTUNÆ.

Hoc est ultimum, & insimum bonorum genus de quo in sequentibus agendum est, & quia restitutio frequentius circa bona fortuna veratur, ideo & restitutio nomen ad hoc bonorum genus preferunt applicari solet, hic sussus de restitutio agendum erit, propter enim magnam ejus extensio-

rem, & frequentiam in hoc bonorum genere, magis etiam extensam, & latam præstans disputandi materiam, quo de causa integrum de illa disputatione infinitum, pluram ad ipsam spectantem tam in Superioribus sunt explicita, præstent Disput. de Contractibus, & de Restitu. in communis, pro quorum intelligentia loca breviter indicare sufficit ne iterum sine reperienda.

QUÆSTIO PRIMA.

De Restituzione ex furto proveniente.

Sfurum in latiori significacione accipiatur, prout accipi solet in septimo Decalogi præcepto. *Non fursum facies omnes actiones*, vel omisiones sub se comprehendent, quibus proximus in bonis fortuna leditur, sive rei eius usurpando, sive defraundo, sive detrahorando, sive illum impediendo a consecutione alicuius boni, vel beneficii, sive non solvendo ei id, ad quod ius, & actionem ex iustitia habet, sive quovis alio modo, per illud enim præceptum omnis actio hujusmodi, vel omnino circa hujusmodi bona contra iustitiam prohibetur. Quia vero his omnibus sufficienter in Superioribus loc. cit. tractavimus, hic erit sermo de furto præfusus sumpo, prout importat iustam ablationem, & detentio rei alienæ invito domino.

ARTICULUS PRIMUS.

Quid si fursum, & qua quantitas ad peccatum mortale sufficiat.

SCOTUS 4. d. 15 qu. 2. ar. 3. in fine speciale furti definit: tunc non sifgnat, sed supponit nomine furti significari iuñam accusationem, fiv retentio rei alienæ invito domino; unde furtum a Theologis communiter definiri solet: acceptio, seu deservit iuñam, & cœcula rei alienæ, invito minor rationabiliter. Dicitur acceptio, & additur deservit, quia furtum non importat primam tancam rei alienæ usurpationem, sed etiam euidem continuatam detencionem; dicitur rei alienæ, quia rei proprie acceptio furtum esse negat; dicitur invito dominio rationabiliter, nam qui ab amante, ebrio, vel furioso gladium auferit, ne illo aliquem percutiat, furtum non committit, & qui in extrema necessitate constitutus auferit alteri, quod si bi necessarium est, furtum non dicitur, quamvis invitus sit dominus rei, quia tunc non est rationabiliter invitus; & tandem additur illa particula ex alia ad differentiam rapinae, quae ex Scoto loc. c. est occupatio rei alienæ cum violencia; unde supra furtum peculiarem addit: iuñiam; sicut contumelia peculia rem addit: contemptum supra infamiam, nimurum, ut per violentiam fiat scientie domino, & vim patiente, etiam si publice non fiat; ad furtum autem sufficit, quod fiat ignorante domino; qua ratione peccatum rapina maius est furtus, quia præter iniuitam rei alienæ ablationem, violentia illata iuñia etiam in eo reperitur, que circumstancia idem in confessione aperienda est, ut communiter ab omnibus conciderit.

4. Est tamen difficultas, an furtum, & rapina ob assignatam differentiam sint peccata specie diversa; vel rantium secundum magis, & minus sub eadem specie different. Negat Vulpes ex nosl. 3. par. 3. disp. 11. ar. 1. & 2. cuius ratio est: quia omne peccatum differre specie ab alio neque, nisi theologicus sub regula propositum ad acceptio distincta de necessitate salutis obligantia, vel mortaliter sub lumine naturalis rationis per oppositionem ad regulas specie distinctas virtutum moralium sed theologicum furtum, & rapina specie non differunt, quia utrumque est peccatum mortale ex genere suo contra ut in Hibernia, & Anglia, sufficeret illam quantitatem pro peccato mortali, nam ex ipso, quod illa materia taxata est tanta pena, redditur in morali estimatione gravitatem materia, ut patet, & similiiter ait dicendum de materia, quia in aliis locis sufficiet ad aliquam magnam penam incurram in carceratione v. g. aut publica supplicatio, vel ignominie, ob eandem rationem respectivè ad illa loca; & in aliis vero locis ubi nulla pena est taxata, ait in primis confiderandum esse animum furti, an scilicet, vel majorum furtarum quantitatam, si posset, tunc enim certum est, quod peccaret mortaliter ob parva illam intentionem, deinde considerandum est, si ex re parva magna pateretur detrimentum is, à quo auferretur, nam hinc etiam sequeretur malitia mortalis, & alias similes circumstantias ait esse confundendas ad confundendam talis materia sufficientiam in futo ad peccatum mortale contrahendum, In re adeo difficil probabilitas mihi videtur, hinc furti quantitatem arbitrio viri prudentis, & pii esse definendam, id non solum ex quantitate, & valore rei ablatæ, sed etiam speciem circumstantias, tum persona cui ablatæ est, tum dampni, tum injuria illatum est, tum pena pro tali furore taxata, tum etiam præ dispositiōnis illius, qui rem alienam abstulerit, omnes inquam, hinc circumstantiae sunt confundenda in materia furti, hinc enim contingere posset, ut interdum peccatum mortale committatur rem modici valoris auferendo, si minimus persona, cui auferitur, magna labore inopia, item si quis modicum furetur, unde dannum aliquod notable patiente sequatur, ut si a fatore acutum, vel à scriptore calamum furtipat, quia ejusmodi instrumenta ad prestatia opera sua aliquot diebus reperire non possent, item si quis modicum quid auferret, alio tam, & voluntate plura furtipendi, si pollet, vel in loco, & proximis, ubi pro tali furore etiam parvo gravis pena taxata est, in his enim, & similibus casibus haud dubie modicus valor, & exigua quantitas ad peccatum mortale constitendum sufficere posset. Quibus de causis magis expedire videtur, docte, & piē Lessius advertit cap. 12. dub. 8. quod prudens Confessorius in hac furti materia rigido potius quam laxiorem ampliatur sententiam ad homines ab hoc iuñi peccato magis deterrendo.

8 Ruris in hac materia occurrit alia difficultas. An peccat mortaliter, qui plura modica furti commitit, ut si quis frequenter furetur tam parvam quantitatem singulis viceibus, quæ se ad mortale non sufficeret, sed tandem tota summa abla-

& ita dicendum est in proposito de furo, & rapina, licet eidem virtuti opponatur.

6 Cū verò quævis rei alienæ ablatio, & detentio iniusta sit ex genere suo peccatum mortale, nisi rei furo ablate parvitas excusat, ut communiter Doctores docent. Difficultas est, quia nam quantitas, sive quævis value rei ablate sufficit ad peccatum mortale in materia furti constitendum, in qua quædum illud diei potest, quod quoce capita, tot sententia, aliquenam talem materiam ad peccatum mortale sufficiens abolute assignare constitendo unum, vel duos, aut tres ad summum regales, sive Julios, ali vero tales materiam absolute assignant, quia pro honesta hominis sustentatione ad unum diem sufficiens est. Alii e contrario contradicunt materiali furti ad peccatum mortale sufficiens non esse abolute assignandam, sed respectivè considerandam in ordine ad personas, quæ furo damnificant, etenim non idem dannum inferunt Principi, ac opulentio diviti, per ablationem iuriæ, quod inferunt communis civitatis, vel pauperi, ergo cùm prius gravitas ex gravitate damni illati sit sumenda, non poterit materia furti absolute assignari, sed relativa ad personas, quia etiam ratione qui rem minima furtar alieni sciens domino suo furo gravior damnosam, ut qui furtar futori acutum, & ob quam ablationem gravem patitur iacturam, ut qui illius diei operam amittit peccat mortaliter, & ad restituendum damni illati tenetur. Ita Soro, Molina, & alii, quos sequitur Faber ex nostris disp. 43. c. 1. tu. 25. Additum in infer Navarros, Azorius, & alii, ut referat Faber loc. cit. gravitatem materiae, quæ ad peccatum mortale sufficiat, sive quoce existimandam rationem locorum, & provinciarum in quibus major, vel minor copia pecunie, & rerum est: certum est enim unum Julium, vel Regalem plus valere in locis pecunie acentibus, quam in aliis ea abundantibus, unde referunt aliqui in India scutum aureum minus valere, & minoris est pretio, quam sit Julius in Italia, ac proinde furtum duorum Juliorum quod est peccatum mortale in Italia, non est mortale in India.

7 Pontius nos fieri tandem disput. 52. qu. 9. inquit gravitatem furti ad peccatum mortale sufficiens principi exsistimandam esse ex poena quantitat furti imposta, unde in locis illis, ubi pesca mortis infinitus ob parvam quantitatem v. g. tredecim assuum cum dimidio, aut paulo minus furo ablatum, ut in Hibernia, & Anglia, sufficeret illam quantitatem pro peccato mortali, nam ex ipso, quod illa materia taxata est tanta pena, redditur in morali estimatione gravitatem materia, ut patet, & similiiter ait dicendum de materia, quia in aliis locis sufficiet ad aliquam magnam penam incurram in carceratione v. g. aut publica supplicatio, vel ignominie, ob eandem rationem respectivè ad illa loca; & in aliis vero locis ubi nulla pena est taxata, ait in primis confiderandum esse animum furti, an scilicet, vel majorum furtarum quantitatam, si posset, tunc enim certum est, quod peccaret mortaliter ob parva illam intentionem, deinde considerandum est, si ex re parva magna pateretur detrimentum is, à quo auferretur, nam hinc etiam sequeretur malitia mortalis, & alias similes circumstantias ait esse confundendas ad confundendam talis materia sufficientiam in futo ad peccatum mortale contrahendum, In re adeo difficile probabilitas mihi videtur, hinc furti quantitatam arbitrio viri prudentis, & pii esse definendam, id non solum ex quantitate, & valore rei ablatæ, sed etiam speciem circumstantias, tum persona cui ablatæ est, tum dampni, tum injuria illatum est, tum pena pro tali furore taxata, tum etiam præ dispositiōnis illius, qui rem alienam abstulerit, omnes inquam, hinc circumstantiae sunt confundenda in materia furti, hinc enim contingere posset, ut interdum peccatum mortale committatur rem modici valoris auferendo, si minimus persona, cui auferitur, magna labore inopia, item si quis modicum furetur, unde dannum aliquod notable patiente sequatur, ut si a fatore acutum, vel à scriptore calamum furtipat, quia ejusmodi instrumenta ad prestatia opera sua aliquot diebus reperire non possent, item si quis modicum quid auferret, alio tam, & voluntate plura furtipendi, si pollet, vel in loco, & proximis, ubi pro tali furore etiam parvo gravis pena taxata est, in his enim, & similibus casibus haud dubie modicus valor, & exigua quantitas ad peccatum mortale constitendum sufficere posset. Quibus de causis magis expedire videtur, docte, & piē Lessius advertit cap. 12. dub. 8. quod prudens Confessorius in hac furti materia rigido potius quam laxiorem ampliatur sententiam ad homines ab hoc iuñi peccato magis deterrendo.

8 Ruris in hac materia occurrit alia difficultas. An peccat mortaliter, qui plura modica furti commitit, ut si quis frequenter furetur tam parvam quantitatem singulis viceibus, quæ se ad mortale non sufficeret, sed tandem tota summa abla-

ta ad quantitatem magna perveniret ad hoc sufficientem. Et quidem convenienter omnes, quod si per modicam illa furti intendat furans conquerere notabilem aliquam quantitatem, ob illum pravam intentionem mortiferè peccat, & etiam per quodvis exteriorum furtum, si et modicum, quod ex tali intentione fergesquare solum est difficultas, sive que tali intentione furetur, sed solum ex occasione res aliquas modicas diversis vicibus furiat. Aliquicunque distinctione respondet, quod si quis à diversis id furare, non peccaret mortaliter, quia nulli eorum auferat gravem quantitatem, nec ullum graviter latet, ergo non peccavit gravitas contraria debitis justitia. Si vero ad eodem auferet, peccaret mortaliter, nisi in consideratio excusat, illa furoto parvo ultimo, quod reliqui adjunctum gravem faceret, quantitatem, & ad mortale sufficiens, nam cum auferre centrifuerat gravem, quia tunc quantitas illuc licet secundum fuit, ut sit parva, est tamen magna supponit alios quantitatibus, quibus additur. Ita Angelus, Joannes Medina, Petrus Narvara, Pontius ex nostris loc. cit. & quidam alii. Hæc tamen opinio quod primaria partem communiter ab omnibus rejicitur, quia notabilis furtum à quocumque usurpacum sit uno, sive pluribus semper ex genere suo est mortales ex opere furtum, quod simul cum precedentibus notabilem integrat quantitatem etiam respectu diversorum dominorum erit mortale.

11 Quoniam autem in tali casu hæc restitutio fieri debeat, an, scilicet debet tota summa restituiri interpolatis vicibus ablati sub peccato gravi. Communior opinio afferit sufficere ad viandas culpm gravem restituiri partem, qua dempta non retinet quantitas notabilis, ut si quantitas notabilis furti sit unum autem, non tenetur sub mortali furo integrum atque pluribus semper ex genere suo est mortales ex opere furtum, quod simul cum precedentibus notabilem integrat quantitatem etiam respectu diversorum dominorum erit mortale. Ratio est quod si a summam illam notabilem non pervenit, retinetur priori notabilis furtum non peccaret mortaliter, ergo si restituendo illam partem, reducitur retentio ad eundem statum, in quo gravem malitiam non habuerit, non est unde illam nunc habere possit. Ita Molina, Grandio, Rebello, Navarra, Card. de Lugo, Amicus, & alii communiter. Aliqui tamen dixerunt, debet totam summan sub mortali restituiri, ut Joannes Medina, Cordoba, & alii, quod etiam non minus probabile puto, quia hec materia ultimi furti ex se, & in se considerata, quantitatem notabilem non constituit ad peccatum mortale sufficiens, & ad inducendam obligationem restituendum sub mortali, sed quatenus alii precedentibus furtis conjuncta ita etiam obligationem restituendum sub mortali inducit totam illam summan, quam cum precedentibus furtis constituit, & non tantum illam partem ultimo additum, cum enim ipsa in se præcisè considerata non sit sufficiens materia peccati mortalis, ut supponitur, consequenter nec etiam inducere potest obligationem restituendi sui ipsius tantum sub mortali, sed totius summae, quam cum precedentibus furtis constituit. Quare cum ex Lessio loc. c. in hac arti materia magis expedit rigidorem portus intendentis, quam laxiorem amplecti ad homines determinat, & redos ab hoc infanti vitio, sic pariter in proposito hæc secunda opinio licet minus communis, magis est aplectenda, quam prima.

12 Postrem est difficultas. An plures furantes parvam quantitatem ab eodem peccant mortaliter, & non est quodvis, quando communis consilio plures dannum inferunt v. g. ingressi vienam, & mortaliter ludentes sumiunt, licet seorsim pacatum dannum grave fieri, unde volito illa advertendo parva furtum precedentia ex voluntate rei alienæ gravis in proximo rationabiliter, fiv proximus sit idem, fiv diversi licet valde probabile sit, majorum quantitatēm requiri ad judicandum eam esse sufficiens ad mortale si auferatur a multis, quam si ab uno solo; dannum enim respectu plurimum minus, & levius iudicatur, ut quā respectu unius tantum, ut de patre.

Conferatur, quia licet materia ultimi furti ex se, & in se considerata sit levis, cum aliis tamen precedentibus conjuncta a notabilis dannum inferatur, unde si quis unica actione totum illud dannum inferat, utique mortaliter peccaret, ergo etiam pluribus actionibus parvum enim referit, quod tale dannum una, vel pluribus actionibus inferatur, cum eorum modo dominus per plures actiones, ac per unam notabiliter.

10 Hanc etiam dicendi modum sequitur ex nostris Faber l.c. cum hac cam limitatione: & tunc illa quantitas notabilis est pecunia ex parte apud furantem, ut apud servum, sive actorem domini, nam ipso tunc habetur rem alienam notabilem in vita domino, & id est licet acceptio non sufficit iuñia mortaliter, tamen si non reficietur, inciperet esse in mora, & sic peccare non restitutus; sed si illa quantitas pecunia notabilis non existeret apud furantem, sed sicut paulatim modicum furatus est, sic etiam paulatim expendit, sit in tali casu ad restituendum non teneri, quia tunc nihil alienum notabile habetur, neque actione mala mortaliter accepisset. Verum hæc limitatione non placet, quia ex tali modo dicendi idem inconveniens sequeretur, quod contraria primū dicendi modus obiectabatur, posse nimis quilibet tota vita sua tempore furto gravem ad restituendum tantum in sua pars, non totius, quia etiam minima sit, si tamen omnes restituant, dominus sublevabitur ab illo danno, quod per furton pali cogebatur. Sic etiam discutit Amicus d. 38. fec. 4.

13 Oportet tentantem tenet Card. de Lugo loc. cit. cum pluribus aliis apud civitas ut veriorum, & probabiliorum; quam probat, quia si ad culpam gravem sufficit eò modo concusare dannum proximi grave, vel conscientia esse de damno etiam ab aliis sumi illato, sequitur, quod si per trans-

tum exercitus per vineam Petri passas est notable damnum, situ postea transiens racemum ex ea accipit mortaliter peccas & ad restitutionem teneris, quia jam concius es danni illat per transsum exercitus, & concausas cum illis prioribus notable damnum, quod ex priori vaftatione, & suo furo refutat; hoc autem alferere nimis durum videtur. Ex quo dedit Lugo principium illud, quod omnis, qui quomodcumque cooperatur partialiter effectus ad dannum notable, peccator graviter, non esse univerſaliter verum; sed tunc solum, quando vel ipsi etiam concurrit ad totum dannum cooperando, fo- vendo, comitando &c. vel certe quando non leviter, sed gravi- ter concurrit ad illud dannum. Qui autem non communis confilio, sed seorsim accipit aliquid parvum, non est causa gravis documenti, sed levius, non enim huius causa, quod alii alia acciperent, unde grave nocturnum per suam acceptiōnem non cau- fatur, sed per acceptiōnes aliorum, quorum nullo modo est cau- fa, ergo modo grave nocturnum sibi imputari debet, quod proximus patitur; & hic etiam dicendi modus fati proba- bili videatur, licet nonnulla patiūtū difficilates, quas praefatius Auctor ibidem solvit, quem etiam censet probabilem Bonac. disp.2.q.8.pun.2. & tenet Bufen. in Medulla Theol. Mor. I. 3. tr. 5. c. 1. dub. 3. quod etiam ante dicit Lef. c. 12. dub. 9.

14 Convenient tandem DD. posse quoque domesticos, felici- ci, uxores, filios, famulos peccare peccato furti gravis, si notabili aliquid usurpat in iusto graviter, & rationabiliter Patre familiæ, non tamen ad futurum grave domesticorum suf- ficientem esse eandem quantitatem, quæ ad futurum grave ex- exterorum sufficeret, quia respectu illorum non ita facile invitus est pater familiæ, nec ita stricte jus suum adversus eos vult re- tinere hec aduersus alios; quæ autem quantitas gravis in eo- rum furtis censenda sit, ex pluribus, & variis circumstantiis de- ducentum est, nempe ex conditione, & statu patris familiæ, an si pauper, an dives, an liberalis in ius, an parcus, & tenax, ex conditione, & qualitate personæ acceptiōis; an si uxor, cui plus licet, quam alii, cum veniat in aliquam partem admis- trationis omnitudo, dormiens autem non dicitur actu peccare, qui in somno non continuatur virtualis, & interpretativa voluntas, ut in vigilia, etiam si non cogitet de iusta deti- nitione, in vigilia enim liberè potest rem alienam restituere, quod non potest in somno; & hoc sufficit, ut in vigilia omis- sio restituções dicatur libera; etiam autem tempore, quo illa fut- non cogitat. Ita dicitur Auctores cit. & præseri Amicus dis- put. 3.8. leq. 3. & secunda opinio videtur conformior do- ctrina Scotti diff. 15. q.2. art. 4. ubi dicit preceptum restitu- tio- nis, quavis, quod formam virorum videatur affirmativum, re- tamen vera in substantia esse negativum, quod semper obli- gat, & pro semper, unde qui futuratur, & non restituit, eam- deni usurpatum semper mortaliter continuit, donec resti- tuit, ut dictum est supra dis. 7. quæst. 1. art. 2. num. 13. quantum autem ad conscientiam spectat, parum refert, quia una plura peccata, vel unum continuatum pluribus æquivalens, ut illa loco cit.

15 Sed objecies ex hac sententia sequi, quodlibet peccatum mortale commissum, quādū non retractatur, perseverare sub eadem malitia peccati actualis, & non habitualis tantum, ut eī communis omnium sententia. Consequens probatur, quia si operari non redditur impotens ad illam tractandam per- verat sub eadem malitia moraliter continuit pendente a voluntate peccatoris, quoque retractatur, sicut perseverat actio furti- va, quoque fuit retractatio.

Respondebat cum Amico loc. cit. negando consequentiam, falsum enim est quodcumque peccatum mortale, continuari sub ratione ejusdem peccati actualis, & sub eadem malitia morali, ut patet de mendacio, quod ceſtate externa locutione, non perseverat amplius sub ratione mendacia actualis, sed solum habitualis a præterito actu mendacia, & ratione tantum liberæ omissionis retractationis actus præteriti mendacia, que est di- versa malitia ab ipsa malitia mendacia. Quid vero non omnis peccati habitualis retractatio statim obligat ad recipiendum, ut dictum est dis. 7. Ponit enim, sicut obligat rei aliena reli- tio, haec causa non dicitur omisso talis retractationis irre- liquis peccatis perseverare eī ratione peccati actualis, eo, quia non perseverat cum debito statim, & semper retractandi; at furum actuale constituit in usurpatione rei aliena que continuat perseverat in fure cum debito retractandi, etiam prima actione usurpativa ceſtante, quia semper eadem actio usurpativa per- verat in ipsa iusta detinente, & cum eadem proximi danno, & cum continua dependentiā a libera furi voluntate, unde patet non esse eandem rationem de actione furtiva, & alii pravis operationibus quod continuationem sub ratione eiudicē pe- cati actualis.

16 Affirmant Gabriel, Lefsius, Vazquez, Soto, Sylvius, Amicus, & alii, dicentes sūrem tandem actu peccare peccato.

19 Quod ad aliam questionis partem, an quoties fuit re alle-

na utitur invito domino mortaliter peccare. Affirmant Cajetan, Navarros, Sylvius, & alii, quorū fundatū est, quia non est melioris conditionis detentor rei aliena, quam non deten- tor, sed non detentor utens re aliena invito domino toties pec- cat, quiescet usum illius rei usurpat; ergo & detentor. Confi- matur, quia in legibus civilibus furtum definitur etiam per usurpatiōnem usi rei aliena; hoc autem afferunt de uia rei pretio estimabili, quales est usus velis, equi, & similius, non autem de uia pretii non estimabili, quales est nulli, torquis, & similius. Negant illi tamen in talium rei aliena peccare de novo, dicentes solum continuare prius peccatum, quod in prima usurpatiōne inchoavit, & ratio est, quia rei aliena usurpatiōnem illam usurpat animo detinendi, utendit, ac destru- di, his enim omnia regulariter includuntur in furto; ergo quādo illa potest uti, vel destruit, novum peccatum non com- mitit, sed idem continuat in prima usurpatiōne inchoatum, unde si res est usum consumptibilis, quando eam potest acte destruit novum peccatum non committit a primo diversum, sed illud idem numero continuat & prosequitur; & sic etiam serva- tis proportionē dicendum est de rebus, quae non sunt usum con- sumptibiles; quia etiam ab initio ea voluntate usurpanter a fu- re, ut eis invito domino utatur. Quod declarari potest exempli fornicatiōnē, sicut enim qui potest consummatum actum libidino- nos ratiōnē exercet novo peccato fornicatiōne peccare non di- ciatur, eo quod huiusmodi tactus, vel ut pravia dispositiones vel ut effectus naturaliter consequentes ad eundem finem dig- guntur, ita pariter cum detentor rei aliena, usus, & destru- diantur; ad idem peccatum consummatum furti ab initio inchoatum, distinctum ab eo peccatum addere non conseruat, quia in eo hæc cetera consequentia fuerint prætentā. Hinc ad rationem primæ opinionis negatur alia peccata partitas, peccat enim non detentor, quiescet rei aliena uti invito domino, qui per distinctos usus, distinctos quoque actus furti mortaliter multiplicat, quis non multiplicat detentor; hic siquidem tem- pere peccare, qui graviter indigent non faciunt, non autem hume- non peccare, si aliquid ei usurpat, quare concludendum est laborant etiam gravi necessitate mortaliter peccare ali- quid surripiendo in notabilis quantitate, & ad restitutiōnem te- nent, qui rei aliena accipit invito domino, cum sola nece- ssitate dummodo extremitate non sit, hæc enim solum res communes facit. Ad Confirmationem similiter negatur con- sequentia, inde enim solum deducitur contraria peccatum chari- tatis peccare, qui graviter indigent non faciunt, non autem hume non peccare, si aliquid ei usurpat, quare concludendum est laborant etiam gravi necessitate mortaliter peccare ali- quid surripiendo in notabilis quantitate, & ad restitutiōnem te- nent, qui rei aliena accipit invito domino, cum sola nece- ssitate dummodo extremitate non sit, hæc enim solum res communes facit rerum communitatē. Ita Bonacina cum communi DD. dis. 2. quæst. 8. punct. 3. ubi etiam subdit, quid est opinio opposita non fit improbabili, non tamen est suadenda, nec aperiatur via infinitis furtis ob malam intelligentiam huius necessitatis. Nec valer, quod ait Stephanus a S. Gregorio lib. 1. cap. 14. num. 23. ad eam opinionem tuendam, quod Doctores illi non loquuntur de qualibet gravi necessitate modo ordinario dicta, sed de illa, in qua adlefet periculum magni morbi, magne famis, aut nuditatis, & similius. Non valer, inquit, quia sic explicando gravem necessitatem tem- mini confunduntur, & gravis necessitas confunditur cum ex- trema, hæc enim res, qui secum affert periculum magni morbi, etiam alios possibiliter videbitur.

20 Quare, An saltem in extrema, vel gravi necessitate li- citem fuit aliena usurpare, & quidem de extrema necessitate lo- quando jam superiū dictum est dis. 7. de Restitutiōne in commun. q. 3. art. 2. n. 78. in talium omnia fieri communia, ex quibus unusquisque licet fibi applicare potest, quantum ad suum, sicutumque, ac proximi necessitatibus fidebantur, ac vitam conser- vadionem opus fuisse, quia tunc non conseruat invitus dominus, vel non fatus rationabiliter invitus, cum in extrema ne- cessitate de lege naturæ omnia sint communia; unde in tali ne- cessitate existens, & aliquid fibi necesse ficiūt, non potest a domino illius rei prohiberi, quia utitur iure suo, quod tue- ri potest, si injure a altero invadatur, etiam cum occidendo, si necesse fuerit, servato tamen moderamine inculpate tutela. Quæ tamen doctrina intelligenda est, ut ibi dictum est ex Scoto dis. 15. quæst. 2. in solutione ad 4. prīncipe, quando is, qui res accipienda est, non est in simili necessitate, nam si in illa effici- tur, & rapinam committeret qui eam accipere, ubi erant ad- verti hominem alia divitiae esse in extrema, vel urgenti ne- cessitate, & quod potest accidere, si sit extra patrīam, aut in vinculis, vel captiuis; in his enim casibus, quavis hinc, & ne- situr sit in tñgeni, ac etiam extrema necessitate quo ad ultimam suarum rerum; quia ramen recipia haber bona, si aliquid acci- piatur, ut fibi provideat, tunc velut mutuo accipere, & idem restituere tenetur, & ratio est, quia illi alter, a quo accipit non tenetur dare absolūte loquendo, sed tantum mutuare, & idem si proper instanter necessitatem etiam extreman- accepit, restituere tenetur. Alia ad hoc punctum spectantia vi- de loco citar.

21 Quare tandem, an res per compensationem occulata, accepta transfeat statim in dominum accipientis. Ratio du- bitandi est, quia Doctores communiter admittunt compensa- tionem occulta licitam esse concurrentibus certis cōditionibus, quas superius adduximus dis. 7. de restitutiōne in commun. q. 2. a. 1. n. 3. competenter autem occulta appellatur, quando incito domino accipitur, vel restituere ex eius bonis quantum satis est ad totum debitum recuperandum. Prima sententia negat, quia antiquus dominus, quando rem illam inventat, poterit illam

Mafri Theolog. Moral.

M 2 tam-

tamquam suam vindicare, ergo adhuc erat sua. Ita Medina C. de Ref. q. 11. cum quibusdam aliis. Secunda sententia communior, & probabilior affirmat, & ratio est, quia alioquin si res illa periret, postea fortuito apud compenfantem, periret antiquo domino, & non compensant, res enim suo domino perit. atque adeo posset secundo debitum suum sibi compensare, quod nullus admittet. Ita Molina disp. 69. c. cum pluribus, aliis, ob quam rationem hinc etiam sententia suscribit Card. de Lugo disp. 16. scit. 6. & ad rationem in oppidum respondet Molina debitorum non posse rem illam potest apud creditorem inventam vendicare, si ipsi confer compensationem sufficiat, cum debitorum conditionibus Card. de Lugo admittit etiam posse debitorum rem hanc potest vendicare solvendo debitum alio modo, quia creditor hoc pacto solvit, & cum tali limitatione videtur aequivallis illius sit dominum, ut quies debitor debitum solvere vellet, rem suam recuperare posset; & utraque responso satisficit.

24 Quidad ultimam questionis partem, quid sit restituere teneatur, cui & quando sufficienter declaratum est disp. 7. de Ref. in commun. q. 2. & 3. cum Scoto 4.d. 15. q. 2. ar. 4. Est tamen difficultas, quando peccat, & ad restitutionem teneantur filii parentibus surripiendo, & uxor ex mariti capiendo, & disponendo, & ratio dubitandi est, quam assignavimus artic. præc. n. 14. quia ad furtum grave domèticorum sufficeret siquidem nec pater resipserit filii, nec maritus respectu uxoris ita faciat invitus est, nec ita strictè ius suum aduersus eos vult retinere, sicut aduersus alios. Et quidem quantum ad filios spectat certum est quod ambo filios, potest licet sibi accipere quicquid ad ipsos pertinet quod ad dominium, & liberam administrationem qualia sunt bona, castræ, vel qualia castræ, quando intervenerit usurpatio etiam rei alieni per furtum, vel rapinam, in presenti questione agendum est de restituzione debita ex lectione injuria abfite usurpatio rei alienæ, ut quando res aliena non usurpat, sed leditur v.g. alias leges comburendæ, vel gemmas alienas in mare procribendæ, & similia in damnum proximi perpetrandæ, unde damnum datum a quibusdam definitur, quod sit *justitia data in bonis exterioribus absque eorum usurpatio*. Ita Molina disp. 69. cum pluribus aliis. Alii vero definit, quod sit *usurparatio dominii res alienæ cum deservitione*, vel *deservitione illius*, quia damnum dare est injuria, & omnis injuria est usurpatio boni alterius, ex qua sequitur iniquitas, unde quavis in damno dato non accipiat res ipsa quantum ad substantiam; ita quod veretur in alium accipientem, per quod distinguatur a furtu, & rapina, adhuc tamen res alterius usurpat. Ita Faber ex nostrar. disp. 48. c. 1.n. 27. Sed ut ipse quoque advertit ibidem, quod de loco nomine contentio, quando enim aliis dicunt damnum datum esse *lexionem injuriam bonorum alterius* abfite usurpatio rei alienæ, per usurpatum intelligenti acceptiōne rei alienæ cum conversione illius in usum accipientis, quo potest damnum datum utique dici fieri in bonis alterius sine usurpatio. In hoc igitur sensu agimus hic de damno dato, dimisso damno conserente, & lucto celsante, quibus loco regimur, & quia damnum datum in hoc sensu dubius modis aliqui inferi potest, uno modo asserendo illud, quod habet actualiter, vel virtualiter, ut animalia alterius in terra extare occidendo, vel recentes arborum plantationes eradicando; secundo modo cum impediendo, ne aliquod bonum consequatur, in utroque sensu de damno dato, hic agimus, nimis primò de obligatione restituendi ex lectione injuria abfite usurpatio rei alienæ, deinde de obligatione restituendi orta ex injuria impedimento boni alieni, de obligacione autem que provenit ex contractibus jam superius regimur d. De contrahib. & injurias, quae in contractibus committuntur, ut notar. Scotor. 15. q. 2. ar. 3. in fine non est injuria ex omni parte, sed ex defunctum tantum alienius conditionis necessaria, injuria vero, sub qua furtum, rapina, & damnum datum continentur, ex injuria ex omni parte, quia nudum ex defunctu alienius circumstante, fed ratione objecti, versatur enim circa objectum de fœlicitate, siquidem damnificatio proxima in bonis fortunæ est actio ex suo genere prohibita, scilicet homicidio, fornicatio, & aliis similes actus.

ARTICULUS PRIMUS.

Quando nam damnum dare sit peccatum, & ad restituendam obligatur, & quomodo.

25 Quod vero ad uxorem spectat, convenienter pariter Doctores peccare mortaliter uxorum, & contra iustitiam accipiendo invito marito partem notabilem illorum bonorum & quorum dominium, & administrationem ad maritum spectat; etiam ex doce aciperet, vel bonis communibus, quia licet media pars eorum etiam ad uxorem spectet, maritus tamen illius partis usufruens habet, ideoque ad restituendam tenetur & sic est contra similiter peccare mortaliter maritus contra iustitiam dum obligatione restituenda, si aliquid notabile uxori surripiat ipsa invita ex bonis ipsius paraphernalibus, hoc est, que praeter detem marito allatum sibi reservavit, vel alii propriis, quæ scilicet, sibi sua industria acquirit, siquidem libera corum ad-

ministratio ipsius uxori competit, quia mariti, & uxoris quo ad bona propria eadem est ratio. Non peccat tamen uxoris subducendo aliqua vel compensationis causa, si vir sit prodigus, quia tunc uxori sit iniuria eius partem profundendo, vel si aliqua subducit pro viatu, vestibus, aliquo sibi, vel familia necessariis, quæ interdum mariti providere non curant, & frustabuxo peterentur, potest etiam elemosynas facere, donationes, ac remuneraciones, & alias largitiones honestas secundum consuetudinem aliarum mulierum sue qualitatibus, & status, etiam invito marito, estenim maritus in talis caseo irrationabiliter invitus contrarium prohibet, quia confutatio tribuit non fecit, ac privilegium, vellex, quo iure maritus illam private non potest; tunc quia maritus non tantummodo uxori præbere tenetur, quia ad convenientem spectant sufficienciae virtus, & vestitus, sed etiam ea, quia ad honestas spes, & recreationes, elemosynas, & donationes suum statum decet. Ita Molina, Lilius, Villalobos, Trullus, & ali plures cum DD. iam cit. de quo etiam videri potest Mons Regalis nosfer de septimo Decalogi precepto cap. 4.

QUESTIO SECUNDA.

De restituione ex damno dato proveniente.

26 Post explicationem obligationis restituendi ex iniuria in bonis fortunæ, quando intervenit usurpatio etiam rei alieni per furtum, vel rapinam, in presenti questione agendum est de restituzione debita ex lectione injuria abfite usurpatio rei alienæ, ut quando res aliena non usurpat, sed leditur v.g. alias leges comburendæ, vel gemmas alienas in mare procribendæ, & similia in damnum proximi perpetrandæ, unde damnum datum a quibusdam definitur, quod sit *justitia data in bonis exterioribus absque eorum usurpatio*. Ita Molina disp. 69. cum pluribus aliis. Alii vero definit, quod sit *usurparatio dominii res alienæ cum deservitione*, vel *deservitione illius*, quia damnum dare est injuria, & omnis injuria est usurpatio boni alterius, ex qua sequitur iniquitas, unde quavis in damno dato non accipiat res ipsa quantum ad substantiam; ita quod veretur in alium accipientem, per quod distinguatur a furtu, & rapina, adhuc tamen res alterius usurpat. Ita Faber ex nostrar. disp. 48. c. 1.n. 27. Sed ut ipse quoque advertit ibidem, quod de loco nomine contentio, quando enim aliis dicunt damnum dare est *lexionem injuriam bonorum alterius* abfite usurpatio rei alienæ, per usurpatum intelligenti acceptiōne rei alienæ cum conversione illius in usum accipientis, quo potest damnum datum utique dici fieri in bonis alterius sine usurpatio. In hoc igitur sensu agimus hic de damno dato, dimisso damno conserente, & lucto celsante, quibus loco regimur, & quia damnum datum in hoc sensu dubius modis aliqui inferi potest, uno modo asserendo illud, quod habet actualiter, vel virtualiter, ut animalia alterius in terra extare occidendo, vel recentes arborum plantationes eradicando; secundo modo cum impediendo, ne aliquod bonum consequatur, in utroque sensu de damno dato, hic agimus, nimis primò de obligatione restituendi ex lectione injuria abfite usurpatio rei alienæ, deinde de obligatione restituendi orta ex injuria impedimento boni alieni, de obligacione autem que provenit ex contractibus jam superius regimur d. De contrahib. & injurias, quae in contractibus committuntur, ut notar. Scotor. 15. q. 2. ar. 3. in fine non est injuria ex omni parte, sed ex defunctum tantum alienius conditionis necessaria, injuria vero, sub qua furtum, rapina, & damnum datum continentur, ex injuria ex omni parte, quia nudum ex defunctu alienius circumstante, fed ratione objecti, versatur enim circa objectum de fœlicitate, siquidem damnificatio proxima in bonis fortunæ est actio ex suo genere prohibita, scilicet homicidio, fornicatio, & aliis similes actus.

ARTICULUS PRIMUS.

Quando nam damnum dare sit peccatum, & ad restituendam obligatur, & quomodo.

27 Convenienter Doctores, ut Faber nostrar. refert loc. cit. quod ubi nullus est dolor, nec culpa theologia, nec iuridica, damnificans nec mortaliter peccat, nec de domino dato in bonis proximi ad restituendum tenetur, ut v.g. de domino dato in rebus proximi in bello justo; vel ad se suendum cum moderamine inculpata tutela, vel quod solum casu fortu-

QUESTIO II. Articulus I.

181

contigit, & similibus. Si vero dolo, & fraude damnum deretur, quod est dare damnum ex culpa theologia, conveniente pariter Doctores damnificantem mortaliter peccare, & ad restituendum teneri, si quantitas rei damnificare ad summam notabilem ascendet, & ad peccatum mortale sufficiens. Si vero culpa theologia absit, tunc ponderandum est, an actio sit honesta, vel inhonestæ fœllicita, & quidem si actio sit honesta, Doctores communiter dicunt damnificare teneri folium de culpa iuridica latæ, licet mortaliter non peccet, de culpari levæ, & levissima nequaquam, ut dictum est disp. 7. art. 2. num. 18. quod clare colligitur ex Cap. si culpa tua de iniuria, & damno dato si de lege Aquilia, si vero dat operam rei illicite, & alioquin privatur, sed etiam propter alia pericula in generis, quæ secum affere solet, unde sit tenetur in conscientia ad restituendum omnium dannorum, quæ ex illis periculis sequuntur, & ita etiam sententia videtur Card. de Lugo d. 2. cit. feb. 4. & in hoc sensu prima opinio est alteri preferenda, & locum habet quod Faber i.e. dicebat quod ad actionem illicitem non habent mala, & damnam contingere.

28 Etiam autem difficultas, an in talis casu teneatur ad restituendum ipso facto abfite Judicis declaratione, & sententia. Prima opinio affirmit, cuius fundamentum est, quia in capit. *Sententia sua significatur exactissimam diligentiam eius ad habendum, per quam nihil de contingentibus emitatur, & ait leges illas esse jutæ, ut hoc modo homines a delictis parandis deterrantur, & damno alii inferendo, unde ratione delicti committi ad restituendum damnum dat eos obligare videntur. Ita Adriani, Covarruyas, Angelus, Medina, & ali; quibus etiam Faber nostrar. subficit loc. cit. hac eadem ratione, quia verisimile non est eas leges esse tantum penales, & communitorias, & intendere tantum, ut malefactores cautiōles elementi in danno dantur, sed absolute haec obligatio intendit malefactores deterre, a delictis ipsi, ac proinde jutæ, & non solum penales esse, & ait hanc opinionem esse textu conformis, qui vult quod de contingentibus nihil omitatur; at qui dat operam rei illicite, & injuria sit causa damni non prævisi, nec intenti, sed per accidens proveniens ex sua iniuncta actione, ad restituendum non tenetur conscientia, ut si fur noctu domum ingressus ad furandum, inadvertenter, & contraria intentione ex actione iniulta sequitur, non impunitatur ad culpam, cum non sit prævisum, nec intentum, ergo neque imputari debet ad operam restituendam, cum poena culpæ, & delicto proportionari debet. Ita Bonacina disp. 1. de Ref. in genera. 4. punct. 3. *in fab. cum Navarro, Rebello, Lettio, & alii passim*. Qui tam additum eum, qui passus est damnum ex proprio casu, posse in iudicio agere, si est damnum per accidens secundum se refutatur iuxta legem Aquiliano citatam, & consequenter posse, quod sibi fieri per sententiam adjudicatur retinere, sequendo presumptio fœti externi, quavis fœti in conscientia, & foro interno restituere non tenetur, cum careat ei præceptio, & foro interno restituere non tenetur, cum careat ei præceptio, & sententia fundetur in falsa presumptione, ut upponitur.*

29 Secunda sententia asserti non tenetur ex levissima culpa antedicti sententiam, & ait legem illam esse penalem, seu communitoriam, quæ non obligat, nisi latæ sententia iudicetur, qui dans operam rei illicite, & injuria sit causa damni non prævisi, nec intenti, sed per accidens proveniens ex sua iniuncta actione, ad restituendum non tenetur conscientia, ut si fur noctu domum ingressus ad furandum, inadvertenter, & contraria intentione ex actione iniulta sequitur, non impunitatur ad culpam, cum non sit prævisum, nec intentum, ergo neque imputari debet ad operam restituendam, cum poena culpæ, & delicto proportionari debet. Ita Bonacina disp. 1. de Ref. in genera. 4. punct. 3. *in fab. cum Navarro, Rebello, Lettio, & alii passim*. Qui tam additum eum, qui passus est damnum ex proprio casu, posse in iudicio agere, si est damnum per accidens secundum se refutatur iuxta legem Aquiliano citatam, & consequenter posse, quod sibi fieri per sententiam adjudicatur retinere, sequendo presumptio fœti externi, quavis fœti in conscientia, & foro interno restituere non tenetur, cum careat ei præceptio, & foro interno restituere non tenetur, cum careat ei præceptio, & sententia fundetur in falsa presumptione, ut upponitur.

30 In hac difficultate certum est quod sit dat operam rei illicite, teneari ad restituendum pro damno, quod ex illa actione proximo sequitur, quando prævisum est damnum, & actio illa per se illud inflatur; unde si quis fecit, & prævidet in eis ebrietate solere occidere, vulnerare, segetes comburendæ, & similia patrare, si ebrietatis illa commititur, tenetur ex iustitia ad refracienda damnæ ex tali ebrietate fecuta, quando autem damnum non sit prævisum, nec intentum, nec actio quavis illicitæ conexione habet per se loquendo cum tali damnio in particulari ex ea fœto, nec per se in illud inflatur, considerandum est, an talis actio sit illicite contraria iustitiam, vel contra aliam virtutem, nam si quis dat operam rei illicite contraria iustitiam, non præviuo modo damnæ proximi inde fecuturo merere per accidens, valde probable est, si tale damnum ex ea actione se sequatur, non peccare contraria iustitiam, nec ad illius compensationem in conscientia tenori, ut v.g. quis in die festo laboraret, & ex tali occasione præter intentionem accensus est ignis, quo aliena segetes comburuntur, fatis probabile est, cum contra iustitiam non peccare, neque ad restituendum tenetur. Si vero actio illicite, cui dat operam sit contra iustitiam, ut est in casu proprio de nocte ingresso domum alicuius ad furandum, qui inadvertenter, & contra intentionem domum incedit, aliter est dicendum, licet enim portare lucernam, vel facere accensum per domum alienam de nocte non sit ex se con-

M. 3. di com.